

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XI

BELGRADE 1980.

ског музеја СР Црне Горе са Цетиња и датира их као гробне прилоге старијег гвозденог доба, чиме их доводи у хронолошку везу с фазом Гласинац IVc (625—500 пне.).

Обимни рад Влобимјежа Пајаковског (Włodzimierz Pająkowski) из Познања *Wer waren Illirii proprie dicti und wo siedelte man sie an? (Ko су били Illirii proprie dicti и где су били настањени)* изазваће, без сумње, живо занимање у круговима археолога и историчара старог века. Рад је подељен у два дела: у првом се даје историографија проблема, а у другом проблем илирске територије и територије њихових суседа. Занимање ће свакако бити подстакнуто ставовима Пајаковског о територијама које су насељавала разна илirsка племена, тим пре што се према двема (понешто нејасним) приложеним картама може видети да се нека илirsка племена јављају више пута и на сасвим различитим местима.

Инструктиван је чланак Р. Катичића *Проучавање старог Балкана и национална повјест данашњих балканских народа*. Однос палеобалканистике и модерне националне историје балканских народа представља озбиљан научни проблем и често је био повод за

разне несугласице. Катичић се залаже за разумевање историјске перспективе и свих промена које она носи. Међународна сарадња Центра за балканолошка испитивања у Сарајеву, по мишљењу Катичића, један је од најбољих путева да се односи палеобалканских и данашњих балканских народа сагледају у њиховој пуној ширини и многозначности и у њиховом културном и историјском динамизму.

Од осталих текстова у овој књизи Годишњака треба скренути пажњу на рад И. Ајетија *Нека питања из историје арбанашког језика у светлу балканистике*, као и на чланак Н. Пантелића *Традиционални елементи друштвене организације у североисточној и делу централне Србије*. У приказима објављен је прилог Милутина Гарашанина *L'historiographie yougoslave sur l'Etat illyrien (Југословенска историографија о илirsкој држави)*, писан поводом чланка Али Хадрија у књизи IV, едиције *Iliria* (Tirana, 1976), коју издаје Академија наука Народне Републике Албаније. У хроници је објављен извештај Едине Алирејсовић о резултатима истраживања извршених за Центар за балканолошка испитивања у Сарајеву током 1978. године.

Александар Палавестра

ОНОМАТОЛОШКИ ПРИЛОЗИ

књ. I. (Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику), Београд 1979, 6 [непаг.] + 420 стр.

Пред нама је прва свеска *Ономастолошких прилога*, публикације коју је покренула Српска академија наука и уметности, односно њен Одбор за ономастику. Из уводника (*Уместо предговора*) Ф. Палазоглу, члана Уређивачког одбора књиге, читалац сазнаје да је први број часописа посвећен успомени академика М. Будимира, оснивача и првог председника Одбора, иницијатора за покретање ове публикације, научника којем *Ономастолошки прилози* дугују и своје име. У језгровитом осврту на Бу-

димиров научни пут проф. Палазоглу са пуно пијетета и поштовања указује на широк опус нашег великог индоевропеисте, балканолога и ономастичара, чији радови „фасцинирају ерудицијом, оштроумношћу, критичношћу и егзактношћу примењене методе...”. Будимир је, између осталог, као ретко ко осећао вредност ономастичке грађе за језичка, и не само језичка, испитивања, те није случајно баш од њега потекао предлог за оснивање *Прилога*, у којима ће се наћи простор за објав-

љивање те грабе и расправа из ономастике.

После уводног текста Ф. Папазоглу следе прилози двадесет сарадника из више ономастичких области и дисциплина: Радосав Бошковић, *Белешка о имену Немања*; Петар Хр. Илиевски, *Неколико паралела из словенске и грчке топонимије (македонско-словенски ЗАОМ/УМ- ПОО/УМ, новогрчки Ὀ/Ψυχοῦρια и микенско-грчки PE-RA-KO-RA-I-JA)*; Атанасије Урошевић, *Неки детаљи из прошлости Косова (по топонимима)*; М. Д. Петрушевски, *О пореклу и постанку српских, односно хрватских имена — Сав(а)*; I. Dugiđanov, *Der Flussname Klina und Verwandtes*; Блаже Конески, *Сленче*; Гавро А. Шкриванић, *Именице уста и врх у топономастици*; Красимира Илиевска, *Романски елементи во македонската топонимија од XIII и XIV век (според хрисовулите на Горг Скопски)*; Љиљана Препајац, *Прилог проучавању грчких модела српскохрватске антропонимије*; Никола Родић, *О имену Богдан*; Светлана Слaшпaк, *Петка и Недељка, две антропонимичке преведенице*; В. Симић, *Рударство и прерада гвожђа у топономастици и терминологији власинског краја*; Мате Шимундић, *Значење назива града Бакела и његових околних села*; В. Михајловић, *Кемза — водени дух (прилог проучавању српскохрватске демонологије)*; Звездана М. Павловић, *Суфиксални творбени модел-шлица и његове варијанте у српскохрватској хидронимији*; Момчило Златановић, *Називи географских термина у врањској котлини*; Милица Грковић, *Порекло личних имена у романима Милована Видаковића*; Недељко Богдановић, *Називи и имена брава у околини Сврљига*; Владимир Стевановић, *Микропонимија општинe Трговиште*; Светозар Стијковић, *Ономастика источног дела Метохијског (Пећког) Подгора*.

По мишљењу проф. Р. Бошковића, име Немања постало је од хипокористика *Нема* или *Немо* (од *Ненад* или сл., с деминутивним елементом *м*), на који су додати суфиксални елементи *-ап*, *-ј(б)* и *-а*.

Проф. П. Илиевски објашњава називе *Заум* и *Поум* (у народу *Заом*, *Поом*, одн. *Збм*, *Пбм*) у пределу Охридског језера као **Зад холм* и **Под холм*. Аутор након тога, аргументовано и уверљиво, показује да је на истим принципима настао новогрчки топоним *Ὀ/Ψυχοῦρια* као и микенски назив *Pe-ra-ko-ra-ja* у области Пелопонеза.

На основу топонима проф. А. Урошевић налази на Косову трагове Саса (*Шашка црква* у Новом Брду, *Шашки пут* у селу Драговцу, *Хајново коло*, село *Ајновице* (<*Хајновици*), село *Шашковац* код Јањева, назив потока *Кижнице* „на месту старих јањевских рудника“, *Тудески поток*, *Дечки поток* и сл.), *Дубровчана* (име села *Маревца* и његове махале *Нишино* (<*Никшино*) *коло*, надгробни натписи у Летици и др.), *Кумана* (*Кумановка*, „комплекс земљишта за њиве на атару села Враголије“) и *Влаха* (називи села *Власе*, код Н. Брда, *Влашница* и *Станишор* у Горњој Морави, *Лашкобара* код Урошевца, *Магура* код Липљана, име планине *Чичавице* и сл.). Аутор на крају расправе на основу назива села *Полатне* или *Палатне* и *Дворишта*, прихвата мишљење неких ранијих истраживача да стари краљевски дворца *Врхлаб* треба лоцирати у пределу изворишта *Лаба*, али га не треба поистовећивати са старим рударским местом *Беласицом*. Поменимо и то да се аутор у раду користио и подацима наших писаних споменика.

Леп прилог представља, свакако, рад проф. Петрушевског о пореклу имена на *-сав(а)* (<ие. **klewes*). Аутор анализира одређени број скоро прочитаних микенских имена на *-klewes* и доста пажње посвећује појавама везаним за српскохрватска имена на *-с(л)ав*, у првом реду за име *Часлав*. Са солидним аргументацијом се прихвата позната Миклошичева теза о постанку првог дела тог имена.

На основу сведочанстава И. Дуриданов утврђује да је име реке *Клина* у средњем веку гласило *Книна* и да је данашњи облик настао несумњиво дисимилацијом *н—л*—*н*. Пошто се порекло *Клина* не може објаснити сло-

венским језичким средствима, аутор показује да се и овде, као и у називу *Книна* у Далмацији ради о индоевропским предсловенским хидронимима (<**Teṇina*). Дуриданов за оба географска назива предлаже алтернативну етимологију: ~ литв. *tenė* „место у реци, крај обале, које водена струја не покреће” или: не. *(s)*ten*. „јачати, тутњати, стењати”.

Познатом везивању топонима *Слепче* за именицу *слепец* академик Б. Конески додаје још једну могућност настанка имена двају македонских села. Аналогно називима *Прилеп* и *Прилепец* и овај топоним је могао настати према глаголу **sǎlǎniti*, што би значило да је име *Слепче* настало на основу именица **sǎlǎrǎkъ* или **sǎlǎrǎсь*, а што, опет, сведочи о начину грабења старих људских пребивалишта.

У краћем прилогу Г. Шкриванић даје податке, углавном сакупљене из средњовековних извора, о топонимима који почињу ликовима *уста* (обичније *устје*, лок. *усти*) и *врх*. На основу расположивог материјала аутор закључује да *уста* најчешће означава ушће, а *врх* — горњи ток реке.

К. Илиевска анализира неколико топонима с романским елементима, посведочених у средњовековним хрисовуљама познатог манастира Горг Скопски у XIII и XIV веку (*Барбарасъ*, *Бинечъ*, *Гладула*, *Виргино брдо*, *Капицалъ*, *Крабулинь дољ*, *Маргинъ крѣсть*, *Поурпоутъ*, *Церебулска нештера*). Ауторка закључује да сва та имена на воде порекло од влашког планинског свочарског етникума. Сви ти, као и многи грчки топоними словенизирани су и одржани у хибридниим формама. При разматрању бројчаног односа грчких и романских елемената у македонској топонимији ауторка је, чини нам се, морала водити рачуна о чињеници да предели у којима су се налазили поседи Горга Скопског нису улазили у састав античке Македоније, што подразумева и њихов изостанак из грчке језичке сфере тога времена.

Проф. Љ. Црепајац се позабавила словенским именима која семантички одговарају одређеним

грчким именима (*Доброслав* — *Εὐκλής*, *Држислав* — *Κρατήσιος*, *Драгослав* — *Φλοκλής*, *Радослав* — *Χαρήσιος*, *Славољуб* — *Κλεόφιλος*, *Милорад* — *Φιλοχάρης* итд.). Ауторка напомиње да је од самог уочавања позајмљеница и семантичких преведеница далеко сложенији задатак њихово адекватно идентификовање. Наиме, често је, по њеном мишљењу, готово немогуће тачно разликовати преведене јединице од домаћих самосталних творбених модела, што истраживаче обавезује на прецизну анализу. Након набрајања одређеног броја словенских имена за која постоје прецизније грчке паралеле, проф. Црепајац анализира већи број антропонима код којих уочава особене разлоге за претпоставку о утицају грчких модела. То су имена која су значајским садржајем везана за хришћанство (*Богослав* — *Θεοκλής*), те имена са почетним елементима *прво* - (*Првослав* — *Πρωτοκλής*), *даро* (*Дарослав* — *Δωροκλής*) и *добро* (*Добромисл* — *Εὐδμοος*), као и појединачна образовања.

Н. Родић на основу бројних и разноврсних извора даје богат материјал о јављању имена *Богдан* код Словена, као и код Румуна и Албанаца, који су то име преузели. Што се тиче саме етимологије имена, аутор држи да је најтачније мишљење Гинекена, према којем је *Богдан* калк „грчког имена *Θεόδοτος*”.

Чланак С. Слапшак објашњава паралеле *Παρασκευή* — *Петка* и *Κυριακή* — *Недељка*, које, у ствари, и не представљају праве преведенице, већ полазе од ознака дана у седмици. Света *Параскева*, а према њој и св. *Петка*, персонализирана пети дан, а св. *Недељка* — недељу. Св. *Петка* је, иначе, популарна народна светитељка, а *петак* је код пагана био посвећен женском божанству плодности и вегетације.

В. Симић доноси осамдесетак термина који представљају траг рударства и прераде руда у власинском крају, пределу где су ове привредне гране поодавно ишчезле. Аутор се у раду осврће на ову терминологију и у другим пределима српскохрватског (а и

бугарског) језичког подручја. Ни су изостале ни паралеле из историјских извора.

Пошто је утврдио да у основи имена града *Бакова* лежи реч *бак*, др М. Шимундић разматра настанак назива *Баковачких* села. Већину етимологија датих том приликом можемо прихватити као тачне.

Др В. Михајловић изводи етимологију речи *кемза* (посведочене у Шапцу), односно *кендза* (забележене у долини Ј. Мораве), са значењем „водени дух“. Аутор је уверен да ову лексему треба везати за старотурско *kāt* које означава *реп*, а *-зи* је присвојни суфикс.

У чланку З. Павловић износи се богата грађа о хидронимима и, од њих изведеним, топонимима са суфиксом *-штица* (*-џска-ица*), иначе карактеристичним за јужнословенски ареал, као и његовим дијалекатским варијантама *-шчица*, *-шћица* и *-шница*. Рад је пропраћен статистичким табеларним прегледима из којих се лепо види однос између хидронима и топонима, као и заступљеност сваког типа у републикама које чине српскохрватску језичку територију. Ауторка констатује да се највећи део примера образованих суфиксима *-штица* и *-шница* налази на територији Србије.

Др М. Златановић је у врањској котлини и суседним пределима пописао 135 географских термина, коректно их акцентовао и објаснио им значење. Уз то је уз њих наводио и микротопониме који су по њима именовани.

Лична имена у Видаковићевим романима, која ће, иначе, брзо постати популарна међу Србима, особито у Војводини, у ствари су народна имена, аутору позната из његовог завичаја (поткосмајско село Неменикуће је пишчево родно место). Разматрајући бројна имена у Видаковићевој *Аутобиографији*, М. Грковић закључује да су сва она постала и имена личности у делима овога ствараоца. Познати наш романописац прве половине XIX века тиме је знатно допринео да се та имена поново рашире међу Србима.

У чланку Н. Богдановића нала-

зимо списак а понекад и етимолошка објашњења назива оваца и коза у сврљишком селу Бучуму, као и целом околном сточарском региону. Аутор доноси мноштво имена брва (*брав* у овом, као, уосталом, и у многим другим крајевима нашег језичког подручја, означава овцу или козу) добијених према боји, разним болестима, квалитету, узрасту, плодности, млечности итд.

Прилог В. Стевановића доноси комплетан списак микротопонима 33 села општине Трговишта. Аутор прво даје попис хидронима (1. реке и потоци; 2. извори и чесме), затим имена махала (заселак), после чега следи детаљан попис назива потеса по селима. Уз сваки микротопоним стоји информација о томе да ли се ради о њиви, ливади, пашњаку, винограду, врту, шуми итд. Забележени материјал је дат у дијалекатском фонетском лику, што подразумева и поуздану акцентуацију. Савесни аутор се користио и подацима из катастарских књига; отуда су увек означене одреднице које се не помињу у тим књигама, као и они микротопоними из књига које истраживач није успео посведочити на терену. Читалац је доследно обавештаван и о фонетским разликама, наравно тамо где их има, између облика одговарајућих топонима у катастру и данашњем говору. У врло богатој Стевановићевој топономастичкој грађи, верно забележеној и лепо презентираној, драгоцене обавештења ће наћи и дијалектолози, као и бројни научници другог профила, јер реч је о подацима са удаљене, периферне области српскохрватског језичког подручја, богате језичким архаизмима и специфичним дијалекатским особеностима.

Далеко највећи простор у књизи заузима рад С. Стијовића, у којем се даје комплетна, исцрпна ономастика (*Топонимија*, *Антропонимија*: презимена, мушка имена, женска имена, мушки хипокористици, женски хипокористици, мушки надимци, женски надимци) 18 села источног дела Метохијског Подгора. Реч је, ван сваке сумње, о најобухватнијем, најразноврснијем и најстју-

диознијем корпусу ономастичких података са српскохрватског језичког подручја досад презентованом научној јавности. Стијовић даје бројне релевантне податке о локацији села, њиховим житељима, о легендама, старинама и све му ономе што је везано за дато насеље. Уз топониме и микротопониме читалац ће наћи и обавештења о томе о каквом се терену ради (шума, њива, брдо итд.), а често и друге напомене, свакако корисне при интерпретацији назива. Поред презимена стоји и информација о броју породица, њиховом пореклу, славама, тзв. *малим славама* и сл., као и имена лица од којих су добијени подаци. Уз лична имена је назначено и то колико становника носи дато име, а уз хипокористике су давана и имена од којих ови потичу. На крају су надимци с ауторовим опсервацијама, где су оне биле могуће, о мотивацији њиховог настанка. Аутор се, поменимо и то, одлично снашао на крајњем југозападном делу територије косовско-ресавског дијалекта, познатом по бројним специфичностима, насталих захваљујући, у првом реду, утицају несловенских језика и честим, готово сталним миграцијама становништва из других дијалекатских подручја. Импонују Стијовићева сигурност и прецизност у бележењу и акцентовању материјала, а његовим уводним опсервацијама о неким особеностима говора испитиваног терена морамо поклонити своје пу-

но поверење. Чланак С. Стијовића, да закључимо, може послужити као одличан узор и образац за испитивања овакве врсте код нас.

Два последња прилога резултат су једне сјајне акције Одбора за ономастику САНУ. Наиме, последњих година се коначно пришло организованом и систематском бележењу ономастичке грађе у Србији, као и неким другим деловима српскохрватског језичког простора. Колико је познато потписнику овога приказа, до сада је створена солидна мрежа поузданих теренских истраживача и сакупљени ономастички подаци у неколико стотина села. Не треба посебно наглашавати вредност акције спасавања ономастичког (и не само ономастичког) материјала од пропадња — дословце у последњем часу.

Солидно оштампана и технички лепо уређена публикација снабдевена је и трима регистрама: *Индекс речи*, *Индекс имена*, и *Индекс аутора*.

Иако се у овом приказу није улазило у детаљније критичке анализе презентираних прилога, дозвољавамо себи слободу да на крају изнесемо један начелан суд: добили смо прву свеску једне нове публикације, на чијим ће страницама, судећи по ономе што смо прочитали у књизи која је пред нама, драгоцене податке и обавештења налазити посленици из више научних области.

Слободан Реметић

SARADNJA IZMEĐU SRBA I GRKA ZA VREME SVOJIH OSLOBODILAČKIH POKRETA 1804—1830, I grčko-srpski simpozijum.
Zbornik radova, Solun 1979, 289 стр. + 29 фотографија.

У књизи која се пре неколико месеци појавила из штампе објављени су радови са симпозијума који је од 7. до 10. новембра 1976. године одржан у Кавали, у организацији Института за балканолошке студије из Солуна и Балканолошког института из Београда. Текстови су штампани на грчком и српскохрватском језику, а резимеа на енглеском.

А. Е. Вакалопулос: *Српски народни устанак као узор грчке револуције 1821.*

Борба српског народа од 1804. до 1812. године имала је велики утицај на грчки ослободилачки покрет. Српски устанак постао је узор грчком што је најбоље изражено у књизи анонимног аутора из 1806. године. Федерација, о